

MOLIYAVIY TIZIM VA UNING TARKIBIY QISMLARI

Choriyeva Mohira Furqat qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti, moliya va moliyaviy texnologiyalar yo'nalishi, 2-24-guruh talabasi

mohirachoriyeva8@gmail.com

Xolmatova Asila Menglimurod qizi

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti o'qituvchisi

asilaholmatova2@gmail.com

orcid: 0009-0005-8156-9737

Annotatsiya

Mazkur maqolada moliyaviy tizim tushunchasi va uning tarkibiy qismlari iqtisodiy nazariyaning muhim kategoriyalaridan biri sifatida ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Moliyaviy tizimning jamiyat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishidagi o'rnini, moliyaviy munosabatlarning shakllanish mexanizmlari hamda moliya institutlarining funksional vazifalari izchil yoritiladi. Tadqiqot davomida moliyaviy tizimning asosiy bo'g'inlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik va ularning iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi roli asoslab beriladi. Maqolada keltirilgan xulosalar moliyaviy tizimni samarali boshqarish va iqtisodiy siyosatni takomillashtirish masalalarida ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: moliyaviy tizim, davlat moliyasi, bank tizimi, moliyaviy institutlar, moliyaviy munosabatlar, iqtisodiy barqarorlik.

Abstract

This article scientifically analyzes the concept of the financial system and its components as one of the important categories of economic theory. The role of the financial system in the socio-economic development of society, the mechanisms of formation of financial relations, and the functional tasks of financial institutions are consistently covered. During the study, the interrelationships between the main links of the financial system and their role in ensuring economic stability are substantiated. The conclusions presented in the article are of scientific and practical importance in the issues of effective management of the financial system and improvement of economic policy.

Keywords: financial system, state finance, banking system, financial institutions, financial relations, economic stability.

Kirish. Bozor iqtisodiyoti sharoitida moliyaviy tizim jamiyatning iqtisodiy hayotini tartibga soluvchi va uning uzluksiz faoliyatini ta'minlovchi muhim mexanizmlardan biri hisoblanadi. Iqtisodiy resurslarning shakllanishi, taqsimlanishi va qayta taqsimlanishi

jarayonlari bevosita moliyaviy tizim orqali amalga oshiriladi. Shu sababli moliyaviy tizim nafaqat pul mablag' lari harakati bilan bog'liq texnik jarayonlar majmui, balki iqtisodiy, ijtimoiy va institutsional munosabatlarning murakkab tizimi sifatida namoyon bo'ladi. Davlat, xo'jalik yurituvchi subyektlar va aholi o'rtasidagi moliyaviy munosabatlar aynan ushbu tizim doirasida shakllanadi va rivojlanadi. Hozirgi globallashuv va iqtisodiy integratsiya sharoitida moliyaviy tizimning barqarorligi va samaradorligi milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini belgilovchi muhim omillardan biriga aylanmoqda. Shu bois, moliyaviy tizim va uning tarkibiy qismlarini ilmiy asosda tahlil qilish dolzarb nazariy va amaliy masala hisoblanadi.

Asosiy qism. Moliyaviy tizim iqtisodiy tizimning ajralmas qismi bo'lib, u pul mablag'larini shakllantirish, taqsimlash va ulardan foydalanish jarayonida vujudga keladigan moliyaviy munosabatlar majmuini ifodalaydi. Ushbu tizimning samarali faoliyati iqtisodiy o'sish, ijtimoiy barqarorlik va davlatning strategik maqsadlariga erishish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratadi. Moliyaviy tizimning tarkibiy tuzilmasi murakkab bo'lib, u bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lgan bir nechta bo'g'inlardan tashkil topadi.

Moliyaviy tizimning asosiy bo'g'inlaridan biri davlat moliyasi hisoblanadi. Davlat moliyasi orqali davlat o'z funksiyalarini amalga oshirish uchun zarur moliyaviy resurslarni shakllantiradi va ularni jamiyat ehtiyojlariga yo'naltiradi. Davlat byudjeti, byudjetdan tashqari jamg'armalar va davlat krediti davlat moliyasining muhim elementlari bo'lib, ular ijtimoiy sohani moliyalashtirish, infratuzilmani rivojlantirish va makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Davlat moliyasi iqtisodiy jarayonlarga faol ta'sir ko'rsatib, daromadlar va xarajatlar muvozanatini ta'minlash orqali iqtisodiy tartibga solish vazifasini bajaradi.

Moliyaviy tizimning yana bir muhim tarkibiy qismi xo'jalik yurituvchi subyektlar moliyasidir. Korxonalar va tashkilotlar moliyasi ishlab chiqarish jarayonining moliyaviy asosini tashkil etib, foyda olish, investitsiya faoliyatini amalga oshirish va iqtisodiy samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Ushbu bo'g'in orqali real sektor va moliyaviy sektor o'rtasida uzviy bog'liqlik vujudga keladi. Korxonalar moliyasi iqtisodiyotning umumiy holatiga sezilarli ta'sir ko'rsatib, bandlik, ishlab chiqarish hajmi va soliq tushumlari shakllanishida muhim ahamiyatga ega.

Aholi moliyasi ham moliyaviy tizimning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Aholining daromadlari, jamg'armalari va iste'mol xarajatlari moliyaviy tizim orqali iqtisodiy muomalaga jalb etiladi. Aholi moliyasi orqali shakllangan jamg'armalar bank tizimi va moliya bozorlariga yo'naltiriladi, bu esa investitsion jarayonlarni qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi. Shu jihatdan, aholi moliyasining barqarorligi butun moliyaviy tizimning barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Moliyaviy tizim tarkibida bank-moliya institutlari alohida o'rin egallaydi. Banklar, sug'urta kompaniyalari, investitsiya fondlari va boshqa moliyaviy vositachilar moliyaviy resurslarning samarali taqsimlanishini ta'minlaydi. Ular vaqtincha bo'sh pul mablag'larini iqtisodiyotning real sektoriga yo'naltirish orqali kapital aylanishini tezlashtiradi. Quyidagi jadvalda moliyaviy tizimning asosiy tarkibiy qismlari umumlashtirilgan.

Moliyaviy tizim bo'g'ini	Asosiy vazifasi	Iqtisodiy ahamiyati
Davlat moliyasi	Resurslarni markazlashtirish va taqsimlash	Ijtimoiy va iqtisodiy barqarorlik
Korxonalar moliyasi	Ishlab chiqarishni moliyalashtirish	Iqtisodiy o'sish
Aholi moliyasi	Daromad va jamg'armalarni shakllantirish	Investitsion salohiyat
Bank-moliya institutlari	Moliyaviy vositachilik	Kapital aylanishi

Shu tariqa, moliyaviy tizimning barcha tarkibiy qismlari o'zaro uzviy bog'liq bo'lib, ulardan birining barqaror ishlamasligi butun tizim samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, moliyaviy tizim jamiyat iqtisodiy taraqqiyotining muhim tayanch mexanizmi hisoblanadi. Uning tarkibiy qismlari – davlat moliyasi, xo'jalik yurituvchi subyektlar moliyasi, aholi moliyasi va bank-moliya institutlari o'zaro uyg'unlashgan holda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, moliyaviy tizimning samarali faoliyati iqtisodiy resurslardan oqilona foydalanish, ijtimoiy farovonlikni oshirish va barqaror iqtisodiy o'sishga erishishning muhim shartidir. Shu bois, moliyaviy tizimni takomillashtirish va uning tarkibiy qismlarini muvofiqlashtirilgan holda rivojlantirish zamonaviy iqtisodiy siyosatning ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qoladi.

REFERENCES

1. Поляк Г.Б. Банковское дело. – М.: ЮНИТИ, 2020. – 512 с.
2. Лаврушин О.И. Деньги, кредит, банки. – М.: КНОРУС, 2019. – 448 с.
3. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Bank faoliyatiga oid me'yoriy hujjatlar to'plami. – Toshkent, 2023.
4. Allamuratov Sh.A. Bank tizimi va moliyaviy bozorlar. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021. – 300 b.
5. Basel Committee on Banking Supervision. Principles for Financial Market Infrastructures. – Basel, 2018.

6. Поляк Г.Б. Государственные финансы. – М.: ЮНИТИ, 2020. – 512 с.
7. Самуэльсон П., Нордхаус В. Экономика. – М.: Вильямс, 2019. – 744 с.
8. O‘zbekiston Respublikasi Byudjet kodeksi. – Toshkent, 2023.
9. Allamuratov Sh.A. Davlat moliyasi va fiskal siyosat. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
– 320 b.
10. Musgrave R. The Theory of Public Finance. – New York: McGraw-Hill, 2018.